

Vesterbros baghuse

TEMA

Ydmygende elendighed og dyb trøstesløshed er de ord, der bedst beskriver datidens boligforhold for arbejderne på Vesterbro

[af Maria Busch]

I dag er næsten samtlige baghuse på Vesterbro jævnet med jorden. Men helt op til slutningen af 1960'erne måtte de fattigste borgere i bydelen tage til takke med en ussel lejlighed på 25m² eller mindre i anden eller tredje baggård.

Lige fra baghusene blev bygget, for snart hundredeoghalvtreds år siden, var de slum. Der var tale om bittesmå et- eller to værelses lejligheder i bygninger, hvis manglende kvalitet trods enhver beskrivelse. Fundamentet var dårligt eller manglede helt. Murene var meget meget tynde, og tagkonstruktionen havde ofte ingen isolering. De op til 6-etagers bygninger blev klasket så tæt op ad hinanden, at fru Jensen faktisk kunne trykke hænder med genboen ud ad vinduet.

I de små usle lejligheder i baghusene boede især ufaglærte arbejdere og enlige mødre med 3-7 børn. For at få det hele til at løbe rundt udlejede de ofte det ene værelse. Det betød, at familien selv var stuvet sammen i ét rum. I de rigtigt dårlige tilfælde var der kun 1,6m² til rådighed pr. person, eller mindre end en seng fylder.

Familierne der boede i baghusene var ofte meget børnerige. Foto: Københavns Bymuseum

Der var ikke megen plads til møbler, og børnene havde da også sjældent deres eget sovested. De sov i kommodeskuffer og kufferter eller æsker. Når man dertil lægger, at lejlighederne hverken havde bad eller toilet - og i nogle tilfælde ikke engang køkken - begynder omridsene til at sørgelig historie at tegne sig.

Fra bindingsværk til baghus

Baghusenes historie tager sin start omkring 1850. Industrien i Danmark boomer, og der bliver hårdt brug for arbejdskraft. Folk begynder at vandre fra land-områderne til de store byer for at få arbejde. I årene 1850 til 1920 stiger indbyggertallet i København fra 300.000 til 1.500.000. På Vesterbro betyder det en stigning fra 2000 beboere

i 1850 til 65.000 i år 1900.

København kan ikke huse alle de nye tilflyttere, og snart bygges der på livet løs. Byggeriet bliver givet næsten frit. Den usminkede kapitalisme fremstår i al sin råhed og den giver grobund for et hidtil uset spekulationsbyggeri. I 1875 er antallet af lejligheder på Vesterbro 4473. Kun ti år senere er tallet 9007.

I en kælder sort som kul

Alt hvad der tilnærmelsesvis ligner en bolig bliver taget i brug. De billigste lejligheder - kældre med eller uden vinduer og tagetager med fugten drivende ned af væggene - bliver lejet ud til forarmede arbejderfamilier. Den ene kakkelovn, der er i hver lejlighed er ikke nok til at holde kulden og fugten fra døren.

Lokum, lugt og liden luft

Når latringruberne i gården lækker, trænger udsivningen af menneskeekscrementer ned i kældrene. Den ubeskrivelige stank breder sig hurtigt til hele ejendommen. Det gør også lugten af fugt fra vand i kældrene. At de trange gårde kun tillader forsvindende lidt luft i at trænge ned, gør kun stanken værre. Den ulidelige stank bliver heller ikke bedre af, at mange beboere har for vane at smide indholdet af deres natpotter ned i gården.

Tønderne man bruger til latringruber, bliver ikke altid tømt, når det er nødvendigt, og rengøringen af dem er mere end mangelfuld. Når de bliver skyllet, er det med koldt vand og uden brug af sæbe. Det er ikke ualmindeligt, at 20 mennesker deler det samme "toilet"-sæde. De sanitære forhold er i det hele taget ubeskriveligt dårlige. En opgørelse fra

1880'erne fortæller, at det årlige antal besøgende på de københavnske badeanstalter er 489.000. Det svarer rundt regnet til, at hver indbygger får to bade om året.

Lev hårdt - dø ung

Især fugten og de ringe hygiejniske forhold giver fortrinlig grobund for sygdomme, og den mest almindelige er tuberkulose. Dødeligheden er da også stor. I perioden 1845-1849 bliver en mand ikke meget ældre end 25 år og en kvinde 34.

Rotter, lus og lopper

Også rotter er en del af hverdagen. De trænger sig vej lejlighederne, og i nogle tilfælde må beboerne hænge deres madvarer op under loftet. Lus og lopper er heller ikke et ukendt fænomen. Familien Dalvang, der boede på Gasværksvej omkring århundredeskiftet, fortæller: "Lopper var

der mange af dengang. De var næsten ikke til at holde nede. I de gamle huse holdt de til i sprækker, i gulve og i vægge... Lus havde vi tit i håret".

Elendigheden fortsætter

De elendige forhold ændrer sig ikke stort op gennem historien. En indigneret borger fra 1930'erne beretter: "En toværelses lejlighed på Vesterbro blev beboet af en enke med 3 børn, en svigersøn samt 4 børnebørn. Den ene var åndsvag og angrebet af tuberkulose, og det blev af tuberkulosestationen stærkt påtalt, at patienten ikke kunde få sit eget soveværelse. I så fald måtte nemlig de øvrige 8 personer alle sove i det andet værelse, hvilket var udelukket på grund af pladsmangel." Helt op til 1930 nedriver man kun få af de nu faldefærdige ejendomme.

Men i 1938 kommer der en rapport om de sociale og sundhedsmæssige forhold i Københavns gamle arbejderkvarterer. De chokerende forhold, som rapporten fortæller om, er med til, at man endelig vedtager en saneringslov. Loven bliver revideret i 1958, men uden, at det fører til nogen egentlig handling.

Fra baghuse til beton

Først i slutningen af 1960'erne gør man ende-

Det er ikke ualmindeligt, at 20 personer deler det samme "toilet"sæde.

lig noget ved de elendige boligforhold for byens fattigste. En ny saneringslov dukker op, og en sand byggerus holder sit indtog. Sunde og moderne boliger til arbejderne bliver det nye kodeord. De gamle bygninger rives ned, og ensartede betonklodser skyder op i stedet. I årene 1969-1985 sanerer man nitten karreer på

Vesterbro. Helt galt går det på Nørrebro, som bliver totalsaneret.

Mastodontbyggeriet fortsætter op gennem 1970'erne. Men Vesterbro er heldig. På grund af en skjult dagsorden om Vesterbro som international bydel med erhverv, motorveje og højhuse bliver saneringen forhalet. Den plan bliver dog ikke til noget, og i 1985 bliver den endelig taget af bordet.

En æra slutter

Belært af erfaringerne fra saneringen og nybyggeriet på især Nørrebro vedtager man en ny lov i 1983. Ikke om sanering, men om byfornyelse. Alt andet lige bliver den redningen for Vesterbro. I dag, godt 10 år efter byfornyelsens start, er næsten samtlige af de gamle, usle baghuse på Vesterbro revet ned. Dermed er et sørgeligt kapitel i Københavns historie endegyldigt forbi.